

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI JOQARI BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYA MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASI VETERINARIYA HÁM
SHARWASHÍLIQTÍ RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASI,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALI**

**“ARALBOYÍ AYMAĞÍNDÁ SHARWASHÍLIQTA INNOVACION
TEXNOLOGIYALAR HÁM RAWAJLANDÍRÍWDÍN KELESHEGI”
atamasındağı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materiyalları
TOPLAMÍ
25-aprel 2025-jıl**

**“OROL BO‘YI HUDUDIDA CHORVACHILIKDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari
TO‘PLAMI
25-aprel 2025-yil**

**СБОРНИК материалов
Республиканской научно-практической конференции
“ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЖИВОТНОВОДСТВА В ПРИАРАЛЬЕ”
25 апреля, 2025 г**

NÓKIS-2025

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM
INNOVACIYA MINISTRLIGI**

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ VETERINARIYA HÁM SHARWASHÍLIQTÍ
RAWAJLANDÍRÍW KOMITETI**

**SAMARQAND MÁMLEKETLIK VETERINARIYA MEDICINASÍ,
SHARWASHÍLIQ HÁM BIOTEXNOLOGIYALAR UNIVERSITETI
NÓKIS FILIALI**

**“ARALBOYÍ AYMAGÍNDÁ SHARWASHÍLIQTA INNOVACION
TEXNOLOGIYALAR HÁM RAWAJLANDÍRÍWDÍŇ KELESHEGI”
atamasındağı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materiyalları
TOPLAMÍ
25-aprel 2025-jıl**

**“OROL BO‘YI HUDUDIDA CHORVACHILIKDA INNOVATSION
TEXNOLOGIYALAR VA RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLARI”
mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari
TO‘PLAMI
25-aprel 2025-yil**

**СБОРНИК материалов
Республиканской научно-практической конференции
“ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
ЖИВОТНОВОДСТВА В ПРИАРАЛЬЕ”
25 апреля, 2025 г**

NÓKIS-2025

6. Карпюк В.В., Ковальчук Ю.В., Дубова О.А., Грищук Г.П. Клинико-лабораторный статус коров, больных гнойным пододерматитом. Актуальные вопросы и пути их решения в ветеринарной хирургии. Материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 80-летию со дня рождения профессора Э.И.Веремея. Витебск, ВГАВМ, 2019. –С. 46-48.

7. Лопатин С.В. и Самоловов А.А.. Расчистка копытцев крупного рогатого скота как метод профилактики болезней палца // Сиб. вестн. с.-х. науки, 2009. -№ 3. –С. 72-76.

8. Утеев Р.А. Клинико-морфологическая характеристика и терапия гнойно-некротических процессов в области пальцев у коров голштино-фризской породы. Автореф. дисс...канд. вет. наук. Уфа, 2013. – 18 с.

9. Ховайло Е.В. Влияние двигательной активности на качество копытцевого рога коров. Вопросы нормативно-правового регулирования в ветеринарии. Ежеквартальный информационно-аналитический журнал. № 3. Санкт-Петербург, 2013. –С. 129-130.

BALIQLARNING LIGULYOZI

G.Q.Jaqsilikova., I.E.Sarsenbayev., U.A.Amangeldiyev

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

A.I.Dilmanova

Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti

Respublikamizda baliqchilik tarmog‘ini qo‘llab-quvvatlash, baliqchilik va baliq ovlash xo‘jaliklari faoliyati samaradorligini oshirish, ushbu sohada yer va suv resurslaridan oqilona va samarali foydalanish hamda intensiv texnologiyalarning keng joriy etilishiga katta e‘tibor qaratilmoqda.

Bugungi kunda baliqchilik xo‘jaliklarida baliqlarni ko‘paytirish va ulardan tayyorlanadigan mahsulotlari sifatining pasayishida gelmintlar asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ligulyoz baliqlar o‘rtasida keng tarqalgan baliqchilik sohasiga katta iqtisodiy zarar keltiradi, ko‘p holatlarda ularning nobud bo‘lishiga olib keladi. Shunga ko‘ra, baliqlar organizmida parazitlik qiluvchi gelmintlar tur tarkibini aniqlash va gelmintozlarga qarshi kurash choralarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ligulyoz–bu baliqlar sestodozi bo‘lib, kasallikni asosan Ligulidae oilasiga mansub *Ligula intestinalis* cestodasining invazion lichinkasi – plerotserkoidlar keltirib chiqaradi. Plerotserkoid baliqlarning qorin bo‘shlig‘ida parazitlik qilishi tufayli, kasallik ichki organlarning atrofiyasi, bepustlik, ayrim paytlarda qorin devorini yorilishi va baliqlarning nobud bo‘lishi bilan harakterlanadi. Qo‘zg‘atuvchining jinsiy voyaga yetgan shakli turli baliqchi qushlarning ichaklarida parazitlik qiladi.

Qo‘zg‘atuvchi morfologiyasi va biologiyasi. Kasallikni asosiy qo‘zg‘atuvchisi *Ligula intestinalis* cestodasining lichinkalari hisoblanadi.

Lichinkalar - yirik tasmasimon shaklda bo'lib, uzunligi 3-40 sm va eni 0.8-2 sm. Lichinkalarda tananing tashqi tomoni bo'g'imlarga bo'linganligi ko'rinmaydi, ammo ichki metameriya aniq bilinadi. Tanasining old qismi yumaloqlashgan bo'ladi.

Cestodalar murakkab rivojlanishga ega bo'lib, rivojlanish asosiy va ikkita oraliq xo'jayin ishtirokida amalga oshadi. Asosiy ho'jayinlari qushlar, oraliq ho'jayinlari qisqichbaqalar, qo'shimcha ho'jayini baliqlar hisoblanadi. Voyaga yetgan cestodalar baliqchi qushlar ichagida parazitlik qiladi. *Ligula intestinalis* ning tuxumlari qushlarning axlati bilan tashqi muhitga tushadi. Suv havzasidagi suvning harorati 15-26oS bo'lganida tuxumda embrional lichinka koratsidiylar 5-10 kun ichida shakllana boshlaydi. Koratsidiylar yumaloq shaklda bo'lib, ichida uch juft ilmoqchalarga ega onkosfera bo'ladi. quyi qisqichbaqalar, sikloplar va diaptomuslar birinchi oraliq xo'jayinlar hisoblanib - koratsidiylarni yutib yuboradi. Ichakda koratsidiydan onkosfera chiqib, ilmoqchalari yordamida oraliq xo'jayin tana bo'shlig'iga o'tib oladi va 10-12 kundan so'ng 220-270 mkm o'lchamdagi protserkoidga aylanadi. Ikkinchi oraliq xo'jayini - baliqlar protserkoid bilan zararlangan qichqichbaqasimonlarni oziqa bilan yutib yuboradi. Protserkoid baliqlar ichagidan tana bo'shlig'iga o'tib - plerotserkoid bosqichiga aylanadi. Plerotserkoidlar o'lchamlari ancha yirik bo'lib, invazion bosqichgacha yetadi. Zararlangan baliqlarni baliqchi qushlar yeyishi natijasida, ularning ichagida 3-6 kun lichinkalar jinsiy voyaga yetadi va tashqi muhitga tuxum ajratib chiqara boshlaydi (1-rasm).

Kasallik epizootologiyasi. Ko'plab suvda suzuvchi qushlar - asosiy xo'jayinlar bo'lib, tabiiy suv havzalarida qamishzorlar va boshqa o'simliklar o'sadigan joylarda uya qo'yadi va bunday joylarda kasallik ko'p uchraydi. Baliqlarning ushbu kasallik bilan zararlanishi natijasida invaziya ekstensivligi ba'zan 40-50 % gacha, invaziya intensivligi 1 tadan 20 tagacha yetadi. Baliqlarda bahor va yoz mavsumlarida ko'plab zararlanishi va nobud bo'lishi holatlari kuzatildi. Suvga chiqqan lichinkalar 5-10 kungacha o'z hayotchanligini saqlab qolishi mumkin ammo bunday hollarda baliqlar halok bo'ladi.

1-rasm. *Ligula intestinalis* cestodasining umumiy ko'rinishi.

Kasallikni tashxislash va oldini olish choralari. Ligulyozga tashxis klinik belgilari va baliqlarni yorib ko‘rganda, qorin bo‘shlig‘ida plerotserkoidlarni topish orqali qo‘yiladi.

Baliqlar ligulyozini profilaktika qilishda quyidagi jihatlarga e‘tibor qaratish lozim:

1. Baliqchilik xo‘jaliklarida baliqxo‘r qushlarni uya qo‘yishiga imkon bermaslik va suv havzasi atrofidagi baland o‘tlarni o‘rib tashlash lozim;

2. Ligulyozilar bilan zararlangan baliqlar uchrasa, sun‘iy ko‘llarda suv sathini pasaytirish va barcha baliqlarni, boshqa suv havzasiga olish tavsiya etiladi; suv havzasi tubi quritiladi va ishlov beriladi; kelgusi yilda sog‘lom suv havzalariga baliq chavoqlari tashlanadi;

3. Kasallangan baliqlar to‘plangan joylar aniqlanadi va ularni tutish tashkil etiladi. Kasallangan baliqlar suv havzalaridan yo‘qotiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Алламуратова Г.Б. Хоразм хавза хўжалиги балиқ паразитлари ва уларга қарши курашиш йўллари. Автореф. дисс. ... канд.биол.наук. – Тошкент, 2011.-20 б.

2. Курбанова А.И., Туремуратова Г.И., Уразымбетова Н.П., Кунисов Б.М. Паразитофауна рыб некоторых водоемов республики Каракалпакстан. “Теория и практика современной науки”. // Москва, 2018. №4(34). –С.34-40.

3. Сафарова Ф.Э. Ўзбекистоннинг шимоли-шарқий сув хавзалари Cyprinidae оиласи балиыларининг гельминтлари: Биол. фан. б.ф.д. (PhD). дисс. - Тошкент, 2017. - 119 с.

QORAMOL CISTOSERKOZI VA UNING PROFILAKTIKASI

X.Yu.Arziev., B.J.Junisbayeva., X.M.Raximov

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

Anotatsiya: Ushbu maqolada qoramol cistoserkozi va uning profilaktikasi masalalari muhokama qilinadi. Cistoserkoz, asosan *Taenia saginata* paraziti tomonidan keltirilgan, qoramollarda ko‘p uchraydigan parazitlar kasalligidir. Kasallikning tarqalishi va uning inson salomatligiga xavf tug‘dirishi natijasida chorvachilikda sezilarli iqtisodiy zararlar yetkazadi. Maqolada kasallikning epizootologiyasi, patogenezi, klinik belgilari, tashxislash usullari va profilaktika choralariga oid nazariy va amaliy ma‘lumotlar keltirilgan. Shuningdek, O‘zbekiston hududidagi statistik ma‘lumotlar va amaliy kuzatuvlar asosida kasallikning oldini olish bo‘yicha takliflar berilgan.

Kalit so‘zlar: Qoramol cistoserkozi, *Taenia saginata*, profilaktika, davolash, epizootologiya, veterinariya, parazitologiya, zoonoz kasallik, go‘sht sanitar tekshiruvi, cisticerci, cistoserkozning oldini olish.